

مدل های تشخیص مجاز در فارسی، انگلیسی و مدل مشترک آنها مبتنی بر معنا شناسی : مطالعه موردی پیکره زبانی

علی دوستی

کارشناسی ارشد آموزش زبان انگلیسی، مدرس در دانشگاه باختر ایلام

حبیب گوهری

استادیار زبان شناسی دانشگاه آزاد واحد ایلام

چکیده

این مقاله نتیجه تحقیق مطالعه موردی است که بصورت مقایسه ای مبتنی بر معنا شناسی به تجزیه و تحلیل مقابله ای مجاز در زبان های فارسی و انگلیسی می پردازد. ۲ کتاب یکی داستان و دیگری غیر داستانی در زبان انگلیسی و ترجمه های مستند آنها در زبان فارسی مورد پژوهش قرار گرفتند. محققین مدل روابط مجاز لیکاف (۱۹۸۰) که توسط جان ابراهیم سعید (۲۰۰۳) توسعه یافته بود را انتخاب کردند و آنها مواردی را هم از مدل لیکاف که در مدل جان. ابراهیم سعید نادیده گرفته شده بود را به مدل جان ابراهیم سعید افزودند تا مدل مجاز در انگلیسی تکمیل شود (استخراج ۱۵ حالت مجاز در انگلیسی) و مدل مجاز در فارسی را هم از کتاب معناشناسی کورش صفوی استخراج نمودند (استخراج ۱۷ حالت مجاز) تا الگوی مجاز فارسی و انگلیسی بیشترین همپوشانی را برای انجام پژوهش داشته باشند. در نهایت مدل ترکیبی از ۲۵ مورد مجاز حاصل شد. (۱۷ مورد فارسی و ۱۵ مورد انگلیسی) که محققین آنرا مدل مجاز دوستی-گوهری نامیدند. که این مدل در دو حالت پیشینه ای (۲۵ مورد مجاز تجمیع شده) و کمینه ای (۷ مورد مجاز مشترک در دو زبان) مشخص شده است.

واژگان کلیدی: معناشناسی، مدل مجاز، بررسی مقابله ای، پیکره زبانی

مقدمه

مجاز^۱ یعنی بکار بردن کلمه در معنای غیر حقیقی خود. شرط مجاز وجود علاقه یا رابطه بین معنی حقیقی و معنی مجازی می باشد. یکی از مقولات مهم در هر زبانی استفاده از زبان مجاز می باشد. گویشوران بومی هر زبانی به خوبی اصطلاحات و گفتارهای مجازی در آن زبان را درک می کنند. اما برای خارجیان درک و یادگیری مجاز بسیار دشوار است. در مجاز، عنصر حقیقی (منبع) و عنصر ضمنی (هدف) با هم مرتبط شده و یک واحد ارجاعی ایجاد می کنند، در حالیکه در استعاره^۲ منبع توسط هدف از بین می رود. (DeMendoza, 2002)، ارسطو کسی هست که دیدگاه کاملی در خصوص مجاز در بین پیشینیان دارد. وی معتقد است که مجاز استفاده از نام ها برای اشاره به غیر می باشد. در زبان انگلیسی، لیکاف و جانسون^۳ (۱۹۸۰)، نانبرگ^۴ (۱۹۷۹)، فاس^۵ (۱۹۹۷)، کواچس و رادن^۶ (۱۹۹۸) و جان ابراهیم سعید^۷ (۲۰۰۳) به تحقیق در خصوص مجاز پرداخته اند. در بین آنان جان ابراهیم سعید کسی بود که روابط مجاز را بصورت حداکثری توسعه داد. (Dousti & Gowhari, 2015) در زبان فارسی هم کورش صفوی علایق مجاز در فارسی را در کتاب معناشناسی خود آورده است (صفوی، ۱۳۹۳).

روش تحقیق

این مقاله گزارشی است در خصوص مطالعه کتابخانه ای مبتنی بر معنا شناسی که به بررسی مقابله ای مجاز بردو پیکره زبانی انگلیسی و فارسی صورت گرفته و در سال ۱۳۹۴ انجام شده است. در آن پژوهش تمرکز محققین بر جنبه ای آموزشی مجاز بود. نتایج پژوهش به زبان انگلیسی منتشر شد. ولی متأسفانه در محیط های دانشگاهی نتایج فارسی از آن پژوهش یافت نمی شد. و پژوهش انجام گرفته به نوعی محجور واقع شد. لذا محققین تصمیم گرفتند برای آشنایی بیشتر پژوهشگران با نتایج حاصله، نتایج آن پژوهش را با رویکرد زبان شناسانه به زبان فارسی بصورت خلاصه در قالب مقاله ی حال حاضر ارائه نمایند.

برای انجام این پژوهش، ۲ کتاب یکی داستان و دیگری غیر داستانی در زبان انگلیسی و ترجمه های مستند و چاپ شده ی آنها در زبان فارسی انتخاب شدند. برای انجام این بررسی مقابله ای مدل روابط مجاز لیکاف (۱۹۸۰) که توسط جان ای. سعید (۲۰۰۳) توسعه یافته بود مورد استفاده قرار گرفت (تا ۱۵ مورد روابط مجاز حاصل شود)، پژوهشگران مواردی را هم از مدل لیکاف به مدل جان ای. سعید افزودند تا بیشترین همپوشانی برای مدل مجاز فارسی (کورش صفوی، ۱۷ مورد مجاز) حاصل گردد. در نهایت مدل اصلی حاصله، ۲۵ مورد مجاز را در هر دو زبان پوشش می داد. (۱۷ مورد فارسی و ۱۵ مورد انگلیسی). ۳۳ صفحه از کتاب "داستان سفید دندان" جک لندن که معادل ۷۳ صفحه کتاب "سفید دندان" اثر داریوش شاهین بود، برای متن داستانی بررسی شدند. از طرف دیگر برای متن غیر داستانی ۳۲ صفحه از کتاب "دستور زبان جهانی چامسکی"^۸ ویرایش دوم با ترجمه ی آن کتاب به قلم دکتر ابراهیم چگنی مورد بررسی قرار گرفتند.

یافته ها

هر دو پیکره های زبانی با ترجمه های مستند فارسی آنها بر اساس مدل روابط مجازی کورش صفوی و مدل توسعه یافته ی جان ای سعید مورد ارزیابی قرار گرفتند. در مجموع تعداد ۲۱۵ مورد عبارات مجازی مشخص و دسته بندی شدند. فراوانی عبارات مجازی فارسی ۱۷۲ مورد بود در حالیکه معادل عبارت مجازی انگلیسی ۹۹ مورد بودند. نتایج نشان دادن

¹ Metonymy

² Metaphor

³ George Lakoff

⁴ Nunberg

⁵ Fass

⁶ Kovecses and Radden

⁷ John Ibrahim Saeed

⁸ Chomsky's Universal Grammar Introduction

تنها ۱۰ درصد از عباراتهای مجازی در هر دو زبان مشترک بودند. اما نتایج مهم تر این تحقیق، شناسایی و ایجاد یک مدل کامل تر مجاز در انگلیسی بود که با تحقیقات صورت گرفته مشخص شد هیچ محققى در زبان انگلیسى آن را تا این حد بصورت کامل گردآوری نکرده بود. مدلی متشکل از ۱۵ مورد حالت مجاز در زبان انگلیسى، نتایج در جدول ۱. آمده است. روابط مجازی جمع آوری شده در این جدول بدین شرح هستند. شماره های ۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۱۰، ۱۲، ۱۳ متعلق به جان ای. سعید می باشند. در حالیکه شماره های ۷، ۹، ۱۱، ۱۵ متعلق به لیکاف و جانسون^۹ می باشند. شماره ۴ متعلق به کواچس^{۱۰} است در حالیکه شماره ۱۴ متعلق به کواچس و رادن^{۱۱} میباشد (دوستی، ۱۳۹۶).

جدول ۱. روابط مجاز در زبان انگلیسی

شماره	ترجمه فارسی	انگلیسی
۱	ذکر جزء و اراده ی کل	Part for Whole(Synecdoche)
۲	ذکر کل و اراده ی جزء	Whole for Part(Synecdoche)
۳	ذکر ظرف و اراده ی مظروف	Container for Contents
۴	ذکر مظروف و اراده ی ظرف	Contents for Container
۵	علاقه ی جنس	Material for Object
۶	پدید آورنده به جای محصول	Producer for Product
۷	محصول به جای پدید آورنده	Product for Producer
۸	مکان به جای نهاد یا موسسه	Place for Institution
۹	مکان به جای رخداد	Place for Incident
۱۰	کنترل شده به جای کنترل کننده	Controlled for Controller
۱۱	کنترل کننده به جای کنترل شده	Controller for Controlled
۱۲	موسسه یا نهاد به جای افراد	Institution for People
۱۳	کاربرد علت به جای معلول	Cause for Effect
۱۴	کاربرد معلول به جای علت	Effect for Cause
۱۵	کاربرد چهره به جای شخص	The Face for the Person

⁹ Lakoff and Johnson

¹⁰ Kovecses

¹¹ Kovecses and Radden

اما در زبان فارسی روابط مجاز ۱۷ گانه ای وجود دارد که در جدول شماره ۲ آمده است. دسته بندی این روابط توسط پژوهشگران انجام گرفته است (Dousti&Gowhari,2015). یکی از مشکلات بر سر راه دسته بندی موارد مجاز در هر دو زبان موضوع هم پوشانی بود. برخی از روابط مجاز عیناً در فارسی وجود دارند. همانند "ذکر جزء و اراده ی کل". برخی دیگر مختص انگلیسی هستند مثل، "کاربرد چهره به جای شخص". حال در فارسی چنین حالت مجازی بدینعنوان وجود ندارد، بلکه همپایه ی آن رابطهی مجازی "ذکر جزء و اراده ی کلگ وجود دارد. با این وجود محققین بخاطر انجام مطالعه و دوری از اختلال و سردرگمی در انجام تحقیق هر یک را در جای خود بررسی کردند. یعنی هر یک رو یک رابطه ی مجاز منحصر به آن زبان در نظر گرفتند. و مواردی را که هم در عنوان و هم در کارکرد یکسان بودند را به عنوان ۷ مورد مجاز مشترک و یکسان مشخص کردند.

جدول ۲. حالات مجاز در فارسی

شماره	رابطه ی مجاز در فارسی	شماره	رابطه ی مجاز در فارسی
۱	ذکر جزء و اراده ی کل	۱۱	ذکر ماکان و اراده ی مایکون
۲	ذکر کل و اراده ی جزء	۱۲	ذکر مایکون و اراده ی ماکان
۳	ذکر ظرف و اراده ی مظروف	۱۳	علاقه ی جنس
۴	ذکر مظروف و اراده ی ظرف	۱۴	علاقه ی صفت و موصوف
۵	لازم به جای ملزوم	۱۵	علاقه ی مضاف و مضاف الیه
۶	ملزوم به جای لازم	۱۶	علاقه ی مجاورت
۷	کاربرد علت به جای معلول	۱۷	علاقه ی تضاد
۸	کاربرد معلول به جای علت		
۹	ذکر عام و اراده ی خاص		
۱۰	ذکر خاص و اراده ی عام		

یافته ی مهم دیگر،مجموع روابط مجاز در فارسی و انگلیسی می باشد که محققان مدل ایجاد شده را مدل دوستی و گوهری پیشنهادی نام نهادند. در این مدل مجموع ۲۵ گانه تجميع شده از هر دو مدل مجاز در هر دو زبان گردآوری شده اند.

جدول ۳. مدل مجاز دوستی و گوهری در حالت پیشنهادی

شماره	معادل فارسی	حالت مجاز	انگلیسی
۱	ذکر جزء و اراده ی کل	مشترک	The Part for the Whole(Synecdoche)
۲	ذکر کل و اراده ی جزء	مشترک	The Whole for the Part(Synecdoche)
۳	ذکر ظرف و اراده ی مظروف	مشترک	Container for Contents
۴	ذکر مظروف و اراده ی ظرف	مشترک	Contents for Container
۵	کاربرد علت به جای معلول	مشترک	Cause for Effect
۶	کاربرد معلول به جای علت	مشترک	Effect for Cause
۷	علاقه ی جنس	مشترک	Material for Object

Requisite for Requested	فارسی	لازم به جای ملزوم	۸
Requested for Requisite	فارسی	ملزوم به جای لازم	۹
General for Specific	فارسی	ذکر عام و اراده ی خاص	۱۰
Specific for General	فارسی	ذکر خاص و اراده ی عام	۱۱
Current State for the Past State	فارسی	ذکر ماکان و اراده ی مایکون	۱۲
Past State for the Current State	فارسی	ذکر مایکون و اراده ی ماکان	۱۳
Adjective for Noun	فارسی	علاقه ی صفت و موصوف	۱۴
Addition & Possessive Interest	فارسی	علاقه ی مضاف و مضاف الیه	۱۵
Contiguity Interest	فارسی	علاقه ی مجاورت	۱۶
Opposite Interest	فارسی	علاقه ی تضاد	۱۷
Producer for Product	انگلیسی	پدید آورنده به جای محصول	۱۸
Product for Producer	انگلیسی	محصول به جای پدیدآورنده	۱۹
Place for Institution	انگلیسی	مکان به جای موسسه یا نهاد	۲۰
Place for Incident	انگلیسی	مکان به جای رخداد	۲۱
Controlled for Controller	انگلیسی	کنترل شده به جای کنترل کننده	۲۲
Controller for Controlled	انگلیسی	کنترل کننده به جای کنترل شده	۲۳
Institution for People	انگلیسی	موسسه یا نهاد به جای افراد	۲۴
The Face for the Person	انگلیسی	کاربرد چهره به جای شخص	۲۵

همانطور که در جدول ۳، آمده است ۷ مورد اول در روابط مجاز در هر دو زبان مشترک بوده اند، و این اشتراک هم در قالب کارکرد بوده و هم در عنوان انتخاب شده در زبان انگلیسی و فارسی. از جدول فوق پژوهشگران، مدل مجاز مشترک را استخراج کردند و آن را مدل مجاز دوستی و گوهری در حالت کمینه ای نام گذاری کردند. جدول ۴، این مدل را نشان می دهد.

جدول ۴: مدل مجاز دوستی و گوهری در حالت کمینه ای

شماره	معادل فارسی	حالت مجاز	انگلیسی
۱	ذکر جزء و اراده ی کل	مشترک	The Part for the Whole(Synecdoche)
۲	ذکر کل و اراده ی جزء	مشترک	The Whole for the Part(Synecdoche)
۳	ذکر ظرف و اراده ی مظروف	مشترک	Container for Contents
۴	ذکر مظروف و اراده ی ظرف	مشترک	Contents for Container
۵	کاربرد علت به جای معلول	مشترک	Cause for Effect
۶	کاربرد معلول به جای علت	مشترک	Effect for Cause
۷	علاقه ی جنس	مشترک	Material for Object

بحث و نتیجه‌گیری

متاسفانه علی‌رغم نیاز به پژوهش‌های گسترده در خصوص روابط مجاز در انگلیسی و فارسی، مطالعات خیلی کمی و بعضاً بسیار محدود در این خصوص صورت گرفته است. به عنوان نمونه، برخی تنها به نظریه‌ی استعاره مفهومی از دیدگاه لیکاف و جانسون پرداخته‌اند (هاشمی، ۱۳۹۸) و یا تمرکز بر ترجمه استعاره بر مبنای نظریه‌ی استعاره لیکاف و جانسون داشته‌اند (حیدری تبریزی، ۱۳۸۰). و یا مطالعاتی در خصوص استعاره‌های حیوانی در دو زبان انگلیسی و فارسی صورت گرفته است (Miri and Soori, 2015). متاسفانه مطالعاتی در خصوص بررسی مقابله‌ای مجاز در فارسی و انگلیسی مبتنی بر معناشناسی صورت نگرفته است. بنابراین می‌توان گفت این مطالعه در نوع خود منحصر به فرد بوده است. بنابراین می‌توان گفت این مطالعه چون اولین مطالعه در نوع خود بوده است، قطعاً دارای نقایص و کمبودهای بوده است، با این حال تلاش داشته است تا نوع‌آوری مدلی مشترک باشد تا آغازگر پژوهش از این دست باشد. نکته مهم دیگر، پراکنده بودن الگوهای مجاز در زبان انگلیسی است، به عبارت دیگر محققان در خصوص روابط مجاز و نه استعاره، هر کدام موارد را ذکر کرده‌اند که در سایر تحقیقات و نظریات محققان دیگر نیامده است. و به نوعی پراکندگی و عدم انسجام الگوی مجاز در زبان انگلیسی هم دیده می‌شود. از این رو نتایج حاصله از این تحقیق در نوع خود ارزشمند است چون تلاش کرده یک انسجام و نظم کلی در مقوله‌ی مجاز در انگلیسی و فارسی مبتنی بر معناشناسی ایجاد نماید. و مدلی در این خصوص ارائه کند.

منابع

۱. شاهین، داریوش، سپید دندان، ۱۳۵۲، تهران؛ انتشارات زرین
۲. چگنی، ابراهیم، گرامر جهانی چامسکی، ۱۳۹۳. تهران. انتشارات رهنما.
۳. دوستی، علی و سایرین، ۱۳۹۶، بررسی مقابله‌ای مجاز در فارسی و انگلیسی مبتنی بر معناشناسی، تهران، انتشارات پژوهشگران برتر
۴. صفوی، کورش، ۱۳۸۳، درآمدی بر معناشناسی، تهران انتشارات سوره مهر
۵. هاشمی، زهره، نظریه‌ی استعاره مفهومی از دیدگاه لیکاف و جانسون، مجله ادب پژوهی، شماره دوازدهم، تابستان ۱۳۸۹، ۱۴۰-۱۱۹
۶. حیدری تبریزی، حسین، ترجمه استعاره بر اساس نظریه لیکاف و جانسون، نشریه مترجم، دوره دهم، شماره سی و پنج، ۱۳۸۰، ۱۴-۴
7. London, Jack, White Fang, 1997, Publisher: Project Gutenberg, Available at: <https://www.gutenberg.org/ebooks/910>
8. Cock, Vivan, Newson, Mark, Chomsky's Universal Grammar AN INTRODUCTION, Rahnama Publication, Tehran.
9. Dousti, Ali and Gowhari, Habib, 1394, A Contrastive Analysis of Metonymy in English and Farsi: Elaborating on the Implications for ELT, Ahvaz, <https://civilica.com/doc/439404>
10. DeMendoza, Francisco J. Ruize, (2002) Metonymy, Grammar, and Communication, Publisher: Granada: Comares, Available at: https://www.researchgate.net/publication/287993124_Metonymy_Grammar_and_Communication
11. Rebollar, Bárbara Eizaga, (2015) A relevance-theoretic perspective on metonymy, 32nd International Conference of the Spanish Association of Applied Linguistics (AESLA): Language Industries and Social Change, Procedia - Social and Behavioral Sciences 173 (2015) 191 – 198
13. Miri, Marveh and Soori Afshin, A contrastive Analysis of Animal Metaphor in English and Persian, Advances in Language and Literacy Studies .Vol6.No2.2015.

19th International Conference on

Language , Literature ,
Culture and History Studies

www.LLcsnf.ir

نوزدهمین کنفرانس بین المللی

مطالعات زبان ، ادبیات ، فرهنگ و تاریخ | اسپانیا

19 th international conference on Language , Literature , Culture and History Studies

Metonymy Recognition Models In Farsi, English, and The Common Model of both Based on Semantics: Corpus-Based Case Study

Ali Dousti¹², MA in Teaching English

The Instructor at Bakhtar University of Ilam

Habib Gowhari, Assistant Professor of Linguistics, Islamic Azad
University, Ilam Branch

1-1-

1-2- Abstract

This article is the research result of a case study based on semantics, which deals with the contrastive Analysis of metonymy in Persian and English. 2 books, one fiction and the other non-fiction in English and their authentic translations in Farsi, were researched. The researchers chose Likaf's (1980) metonymy model, which was developed by John Ibrahim Saeed (2003), and they also included some cases from Likaf's model, which were not included in John's model. They reached 15 metonymic instances as a model which was a unique model in English and they extracted metonymic instances as 17 cases in Farsi which was extracted from Koresh Safavi's Semantics book. The researchers made a new combined model of English and Persian which was called the Dousti-Gowhari model. This model was specified in two versions, the maximized version which is 25 metonymic cases in both English and Persian, and the Minimized version which consisted of 7 common metonymic cases in both languages.

1-3- Keywords: Semantics, Metonymy Model, Contrastive Analysis, Courpus,

¹² Corresponding Author